PRIKAZI

Studija o poročnoj državi

Slobodan Vuković, *Pravo, moral i korupcija*, Filip Višnjić/Institut društvenih nauka, Beograd, 2005.

Knjiga *Pravo, moral i korupcija* Slobodana Vukovića je logični nastavak njegove prethodne knjige *Korupcija i vladavina prava*, te se na prethodnu knjigu naslanja u teorijskom, metodološkom i praktičnom pogledu. Ipak, ova knjiga u odnosu na prethodnu donosi nove podatke, pre svega kada je reč o konkretnim empirijskim primerima korupcije u našem društvu i državi.

Dobra strana knjige je to što neguje interdisciplinarni pristup i što problem korupcije ne posmatra isključivo iz sociološke ravni, već tome pridružuje i jurističke analize i posmatra korupciju u povratnoj relaciji: pravo – kršenje ili obilaženje prava – normativna konstitucija pravne države. No, u ovome se krije i zamka, zato što se ponekad percepcija problema korupcije ne samo redukuje, već i izvodi iz jurističke ravni, pri čemu se dolazi u opasnost da se prenebregnu neki važni društveni uslovi (koji ne samo prethode pravu kao sistemu normi, već su i njegov pravi konstituens, kao što je utvrdio nemački pravnik Karl Šmit) koji iz sebe produkuju pojavu korupcije.

Vuković smatra, i to je njegovo teorijsko polazište, da je prilikom korupcije kršenje pravnih normi primarno, a tek sekundarno iz toga proizlazi moralni sunovrat (str. 10). Stoga autor ne postavlja meta-pravno pitanje o ispravnosti samih pozitivno-pravnih normi i samog pravnog poretka koji, čak i u slučaju izrazite koherencije i unutrašnje uređenosti usled koje ne bi bilo korupcije, može biti izrazito nepravičan i diskriminatorski (kao npr. u nacizmu). Umesto meta-pravne ravni koja bi nužno zašla u šira etička razmatranja, autor se, baštineći tradiciju kelzenovske jurisprudencije, ograničava na razmatranje problema opravdanosti i primenjivosti samih pozitivno-pravnih normi (str. 24/25), te korupciju definiše u odnosu prema tim normama kao njihovu negaciju, zaobilaženje ili lobističko vaninstitucionalno produkovanje. Tako istovremeno sužava optiku posmatranja problema korupcije, ali i izoštrava sam pogled na konkretne primere korupcije, pretpostavljajući empirijski nivo onom teorijskom, što donosi benefite, ali i rezultira nekim ograničenjima.

Prednost pristupa koji favorizuje autor je to što on zaobilazi besplodno moralisanje i lamentiranje nad «duhovnom situacijom vremena», kako bi rekao nemački filozof Jaspers, ali njegove manjkavosti su u tome što on, legalistički pretpostavljajući pravo moralu, ne obezbeđuje stabilne osnove za obračun sa društvenim devijacijama, pa tako i sa korupcijom. Naime, i najbolji zakoni neće biti delotvorni na području koje nije stabilizovano dubljim moralnim obrascem, te će ostajati samo mrtvo slovo na papiru, budući da moralno-vrednosni preobražaj prethodi onom institucionalno-pravnom. Autor sluti nešto od ovoga u jednom delu svoje studije (str. 25/26), gde sasvim opravdano pretpostavlja legitimistički pristup legalističkom. No, tamo gde autor dotiče etičku dimenziju problema korupcije (str. 46), izvodi je iz političko-pravne ravni, ostajući dosledan u svom teorijskom pristupu koji se više koncentriše na institucionalnu negoli na vrednosno-moralnu ravan. Na nekim stranama (str. 55-57) autor ipak posvećuje značajnu pažnju problemu vrednosnog sistema i iznosi tezu da je fenomen korupcije u relaciji s odsustvom nekog etičkog koordinatnog sistema, i implicitno priznaje da je moralna kriza prethodila onoj institucionalnoj, te je ovim dotaknuta sama srž fenomenologije korupcije. Ipak, autor ne razrađuje ovu tezu o moralnoj dekadenciji i vraća se, shodno svojoj teorijskoj orijentaciji, analizi konkretne institucionalne

situacije u društvu i državi, pa čak i širih međunarodnih okolnosti koje su takvu situaciju po mišljenju autora uslovile.

Namera autora ove studije nije bila da ide u širinu i da promišlja o etičkim temama, vrednosnim sistemima i o mogućim normativnim društvenim strategijama za prevazilaženje korupcije, već da ponudi jednu korektnu analizu zatečenog stanja u društvu i državi koji su nagrizani korupcijom. Jedna od prednosti knjige je to što ona ume da se drži svog predmeta i što se kloni zamornih anticipacija i širokih elaboracija, i što u zacrtanom horizontu ume da predstavi jedan od gorućih problema s kojim se suočava društvo u Srbiji – problem korupcije. U tom kontekstu se korupcija posmatra u njenim konkretnim ispoljavanjima – u pravosuđu i na carini – kao na onim mestima gde je najprisutnija i najvidljivija. Empirijski deo knjige koji se bavi slučajevima korupcije u pravosuđu i na carini, nudi značajan broj primera, tabela i materijala, do kojih se probio poštujući metodološke uzuse sociološkog istraživanja. Ono što je bitno jeste da empirijski deo knjige, odnosno razultati istraživanja konkretnih oblika korupcije u pravosuđu i carini, pokazuje da u društvu ipak postoji jedno zdravo jezgro (posebno je odnos prema pravosuđu delimično pozitivan, dok su na carini stvari lošije) koje nije potonulo u okeanu korupcije i da je jedan deo građana ipak očuvao svest o tome što je dozvoljeno a šta ne. Zaključak koji iz toga sledi, a koji autor ne izvodi potpuno, iako on lebdi u vazduhu, jeste da su elite korumpiranije (i u davanju i u primanju koruptivnih akata) od običnih građana, iz čega sledi i praktični zaključak da treba težiti nekoj novoj postojanijoj i legitimnijoj eliti od one koju sada imamo.

Upravo je empirijski deo knjige najsolidniji i utisak je da se autor bolje snalazi u prezentacijama empirijskih podataka, za šta se traži temeljitost, preciznost i nepristrasnost, negoli u širokim teorijskim zahvatima, za šta je ipak potrebno više prostora od onog na koji se ograničava ova studija. Stoga se za ovu knjigu može reći da je korektna i koncizna analiza fenomena korupcije i njenih konkretnih ispoljavanja u našem miljeu. Ta analiza pokušava da se preko razmatranja zacrtane uže teme probije do ocrtavanja opših tendencija u našem društvu, ostajući nepretenciozna studija o pravnom, političkom i moralnom interregnumu u kojem živimo.

Neven Cvetićanin